

SECȚIUNEA 1: ABORDĂRI INOVATIVE ȘI NOI TENDINȚE ÎN DOMENIUL BUSINESS ȘI ADMINISTRARE

COMPETITIVENESS OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA: SOME TRENDS AND CHALLENGES

COMPETITIVITATEA REPUBLICII MOLDOVA: UNELE TENDINȚE ȘI PROVOCĂRI

¹Grigore BELOSTECINIC, dr. hab.

Email: grigore.belostecinic@ase.md

²Corneliu GUȚU, PhD

Email: cgotu@ase.md

³Diana BRAGOI, PhD Student

Email: diana.bragoi@ase.md

^{1,2,3}Academy of Economic Studies of Moldova

Republic of Moldova, Chisinau, 61 Banulescu Bodoni Street

Phone: (+373 22) 402 705, www.ase.md

Abstract. The article describes the concept of competitiveness, as well as the importance and contribution, as a strategic factor, to the sustainable economic development of a country. As a national partner of the World Economic Forum (WEF), the authors used the WEF, FMI and EuroStat databases to analyze the qualitative and quantitative trends in the competitiveness of the Republic of Moldova for 2010-2019.

Keywords: economic competitiveness, composite index, sustainable economic development, comparative country studies

JEL CLASSIFICATION: E01, E02, O47, P51

1. Introducere

Unul din locurile centrale în analiza activității economice îi revine, actualmente, problematicii competitivității, în măsura în care atât creșterea economică durabilă, cât și creșterea calității vieții populației sunt determinate de dezvoltarea competitivității economiei în contextul provocărilor care au loc în prezent în lume (globalizarea economiei, integrarea economică și extinderea Uniunii Europene, deschiderea piețelor internaționale, schimbările tehnologice rapide etc), provocări care pot și trebuie să fie transformate în oportunități, inclusiv și pentru dezvoltarea economică a Republicii Moldova. De menționat aici, că competitivitatea statelor mici, precum Republica Moldova, într-o măsură mai mare este influențată de globalizare.

Este firesc, că problema competitivității devine actualmente importantă nu doar pentru Republica Moldova, dar și pentru majoritatea țărilor lumii, indiferent dacă sunt mari sau mici, puternice sau slabe. Totodată, dacă pentru țările cu un sistem economic dezvoltat această abordare permite evaluarea impactului tendințelor noi apărute asupra competitivității deja atinse, atunci pentru țările proaspăt ieșite pe piața mondială și cu economia în tranziție, precum Republica Moldova, problema competitivității trebuie abordată în contextul formării condițiilor necesare asigurării și dezvoltării acesteia. În acest context, evaluarea periodică a avantajelor și dezavantajelor competitive ale Republicii Moldova, monitorizarea modificărilor care intervin în cadrul factorilor de asigurare și dezvoltare a competitivității, de rând cu înaintarea unor propuneri în vederea ameliorării acesteia, folosirea eficientă a factorilor care o determină, precum și dezvoltarea durabilă la general a economiei naționale, devine una prioritară și foarte actuală.

Într-o abordare mai economică, statele lumii au nevoie de competitivitate pentru a se implica în competiția pentru extinderea prezenței lor pe piețele mondiale. Totodată, este firesc, că nu poți fi competitiv pe piețele externe fără a fi competitiv la tine acasă. Iar competiția dintre state înseamnă competiția dintre legislațiile acestora, procedurile administrative, sistemele fiscale, monetare,

financiare, comerciale, educaționale, sociale, ecologice, judecătorești și altele, iar un șir de indicatori care țin de conținutul acestora de regulă sunt folosiți și în elaborarea clasamentelor internaționale ale competitivității statelor lumii

De regulă, pentru statele cu un nivel mai înalt al PIB pe cap de locuitor și poziții mai bune în ratingul competitivității globale sunt specifice: o economie deschisă și funcțională de piață, cu prețuri libere, taxe vamale mici, susținerea concurenței pe piața internă; dominarea proprietății private și protejarea acesteia prin lege; un sistem fiscal bine administrat și transparent; servicii publice de calitate și lipsa corupției; un sistem politic democratic și pentru care este specifică concurența politică; respectarea legii de către toți agenții economici și populație etc.

De menționat și faptul că, după mai mulți ani de balansare între Est și Vest, Republica Moldova tot mai ferm își declară orientarea strategică spre o eventuală aderare la marea familie a statelor europene, dovadă fiind și semnarea Acordului de Asociere la Uniunea Europeană. Existența unei asemenea perspective solicită accelerarea reformelor economice, sociale și politice, urgentarea soluționării și eliminarea consecințelor conflictului transnistrean, pe care-l putem considera a fi cel mai mare obstacol în calea dezvoltării economice durabile a Republicii Moldova. Totodată, statele care doresc să adere trebuie să-și apropie competitivitatea de nivelul înregistrat de țările membre. Iată de ce trebuie să fie acordată o atenție mai mare și raportului **competitivitate națională - competitivitate la nivelul Uniunii Europene**.

În contextul celor indicate mai sus, monitorizarea competitivității Republicii Moldova, analiza factorilor determinanți ai competitivității și identificarea problemelor cu care se confruntă Republica Moldova în termeni de competitivitate, în scopul găsirii celor mai optimale soluții pentru rezolvarea acestora, a direcțiilor de ameliorare și dezvoltare a competitivității, inclusiv din perspectiva implementării Acordului de asociere cu Uniunea Europeană, este foarte importantă atât din punct de vedere științific, cât și practic.

2. Material și metodă

În cadrul cercetării, au fost utilizate metoda de analiză a literaturii din domeniul cercetat, metoda comparativă, metoda sondajului pe teren, abstracția științifică etc. De asemenea, s-a recurs la metoda inductivă, cu ajutorul căreia au fost generalizate fapte concrete, analizate, sintetizate și formulate concluzii asupra problemei cercetate.

Suportul metodologic și informațional al cercetării îl reprezintă atât publicațiile științifice, cât și studiile internaționale, în special rapoartele anuale elaborate de Forumul Economic Mondial (Elveția), elaborate și cu aportul nemijlocit al autorilor, datele statistice prezentate de Fondul Monetar Internațional, Banca Mondială, EuroStat, alte resurse informaționale accesibile în Internet.

3. Ce înseamnă competitivitate?

Chiar dacă, în literatura de specialitate, nu există, până în prezent, o opinie unică referitoare la conținutul noțiunii de competitivitate, în linii generale, aceasta poate fi definită drept:

- capacitatea unei țări, măsurată prin comparație cu alte țări, de a forma și asigura un mediu economic, social și politic, care să susțină crearea accelerată de valoare adăugată;
- capacitatea de a obține o productivitate înaltă pe baza unei utilizări inovative a resurselor umane, financiare și materiale;
- capacitatea de a crea valoare pentru consumatori tot mai sofisticăți și mai exigenți, care sunt dispuși să plătească prețuri mai mari pentru o valoare percepută mai mare;
- un ansamblu de instituții, politici și factori care determină nivelul productivității unei țări;
- capacitatea întreprinderilor, industriilor, ramurilor, națiunilor de a asigura factorilor de producție un profit și un nivel de folosire relativ crescut, pe o bază durabilă acestea fiind expuse concurenței internaționale.

Totodată, în dependență de nivelul de analiză la care se referă problema în cauză (mondoeconomic, macroeconomic, de ramură, la nivel de agent economic sau un produs concret), putem întâlni noțiunea de competitivitate la nivelul țării, ramurii, întreprinderii, produsului. Respectiv, se aplică un șir de factori și indicatori care permit aprecierea potențialului competitiv la fiecare nivel. Este evidentă legătura și intercon condiționarea fiecăruia dintre aceste niveluri, dar nucleul principal care determină competitivitatea ramurii și a țării este, totuși, capacitatea concurențială a firmelor, întreprinderilor și organizațiilor ce formează ramura economică, iar tipologia nivelurilor de competitivitate poate fi prezentată sub forma unei piramide (desen.), la baza căreia se află competitivitatea produsului, iar în vârf – competitivitatea țării (națiunii). Și dacă la nivelul unei companii, competitivitatea presupune identificarea și dezvoltarea de avantaje competitive care să-i permită să activeze mai bine și mai rentabil decât concurența, atunci națiunile trebuie să facă un pas înainte și să identifice modalități de stimulare și facilitare a acestui proces pentru întreprinderi. În acest scop, unele state și-au instituit consilii, organisme consultative sau alt gen de entități în vederea abordării chestiunilor ce țin de competitivitatea națională (SUA, Croația, Irlanda, Grecia).

Desen 1. Tipologia nivelurilor de competitivitate

Sursa: Elaborat de autori

Într-un conținut mai academic al definiției competitivității putem evidenția următoarele aspecte:

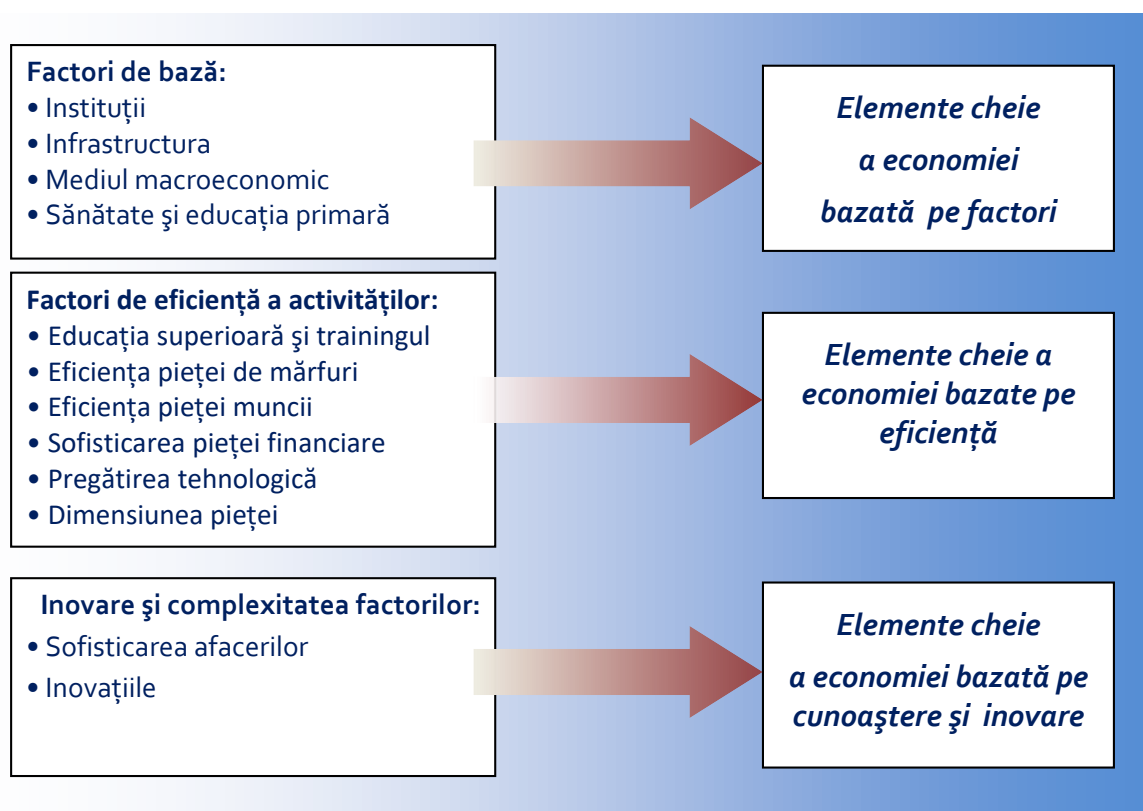
1. Competitivitatea este un domeniu al teoriei economice.
2. Competitivitatea analizează factorii și politicile economice.
3. Competitivitatea determină capacitatea unui stat de a dezvolta și menține un mediu favorabil dezvoltării economice sustenabile.
4. Competitivitatea menține procese favorabile implicării mai active a întreprinderilor în crearea valorii adăugate.
5. Competitivitatea produce mai multă bunăstare pentru oameni.

4. Republica Moldova în clasamentul competitivității statelor lumii

Competitivitate națională este măsurată, la nivel mondial, în scopul analizei comparative a statelor lumii, de mai multe organizații, cea mai relevantă fiind Forumul Economic Mondial (Davos, Elveția), care publică anual, începând cu anul 1979, **Raportul Competitivității Globale (15)**, considerat ca cea mai importantă și credibilă sursă de date comparabile privind creșterea competitivității economice, monitorizând politicile aplicate de guverne, sugerând măsurile necesare a fi luate de către acesta.

De menționat, că **Forumul Economic Mondial definește competitivitatea ca un ansamblu de instituții, politici și factori care determină nivelul productivității unei țări.**

Conform metodologiei aplicate, Indicele Global al Competitivității este calculat în baza a 110 indicatori, repartizați în 12 grupe, 4 dintre care constituie factorii de bază, 6 factori de creștere a eficienței și 2 factori inovaționali (vezi figura 1).

Figura 1. Pilonii competitivității

Sursa: Elaborat de autori în baza sursei [1]

Reieșind din pilonii indicați mai sus, și urmând modelul lui M. Porter, de regulă se vorbește despre trei etape ale competitivității economice :

1. **Economia bazată pe factori**, în care factorii de producție primari, cum ar fi forța de muncă ieftină și accesul la resursele naturale sunt sursele dominante ale avantajului competitiv.
2. **Economia bazată pe investiții**, în care competitivitatea este rezultatul creșterii eficienței producției și a îmbunătățirii calității bunurilor și serviciilor produse.
3. **Economia bazată pe inovare**, unde capacitatea de a realiza produse și servicii inovatoare la limita tehnologiilor globale, utilizând cele mai avansate metode, devine sursa dominantă a avantajului competitiv.

De menționat, că competitivitatea depinde astăzi tot mai puțin de factorii economici tradiționali și tot mai mult de cunoaștere și cunoștințe, de dezvoltarea economiei bazate pe cunoaștere, pe care Banca Mondială o definește ca fiind „o economie care creează, dobândește și utilizează cunoașterea în mod eficient pentru dezvoltarea sa economică și socială”.

Totodată, tranziția de la societatea industrială la următoarea fază a dezvoltării economice nu înseamnă că, după epoca industriei, nu va mai exista industrie. Vechea economie și noua economie coexistă umăr la umăr. Laureatul Premiului Nobel în domeniul economiei, Joseph E. Stiglitz estimează, că noua economie „digitală” deține, deocamdată mai puțin de 10% din economia SUA. Noua industrie devine una automatizată și robotizată, cibernetizată și informatizată.¹³ Din aceste considerente, factorii de determinare a competitivității (de bază, de eficiență a activităților, inovare și complexitate) sunt folosiți la calcularea Indicelui Competitivității Globale pentru toate statele, indiferent de nivelul de dezvoltare, ponderea acestora fiind, totuși, diferită. Astfel, pentru economiile bazate pe factori, factorii primari se iau în calcul cu o pondere de 60%, iar factorii de inovare și complexitate – cu doar 5% (*tabel*). Pe când pentru economiile bazate pe inovare, factorilor primari le revine o pondere de 20%, iar celor de inovare și complexitate 30%.

Tabel 1. Ponderea factorilor în dependență de nivelul de dezvoltare a statelor

	Economia bazată pe factori (%)	Economia bazată pe eficiență (%)	Economia bazată pe inovare (%)
Factori	60	40	20
Factori de eficiență a activităților	35	50	50
Inovare și complexitatea factorilor	5	10	30

Sursa: Elaborat de autori în baza sursei [1]

Și, ultimul aspect metodologic, ține de luarea în considerare a valorii produsului intern brut pe cap de locuitor (în valoare nominală) la aprecierea stadiului de dezvoltare economică a statelor, conform datelor din desenul de mai jos.

Stadiile de dezvoltare	PIB per locuitor (dolari SUA)
Stadiul I: Economia bazată pe factori	< 2000
Tranziție de la stadiul I la stadiul II	2000 - 3000
Stadiul II: Economia bazată pe eficiență	3000 - 9000
Tranziție de la stadiul II la stadiul III	9000 – 17000
Stadiul III: Economia bazată pe inovare	> 17000

Desen 2. Nivelul de dezvoltare al statelor în dependență de valoarea PIB-ului pe cap de locuitor

Sursa: Elaborat de autori în baza sursei [5]

5. Rezultate și discuții

Vorbind despre Clasamentul anului 2019, este și firesc să nu regăsim Republica Moldova în fruntea acestuia, primele 10 locuri revenind, de regulă, statelor cu o economie înalt dezvoltată, de această dată acestea fiind: Singapore, Statele Unite ale Americii, Hong Kong, Olanda, Elveția, Japonia, Germania, Suedia, Regatul Unit și Danemarca, țării noastre revenindu-i poziția cu numărul 86.

Țara	Poziția în clasament	Punctajul acumulat (de la 0 la 100)
Singapore	1	84,8
Statele Unite ale Americii	2	83,7
Hong Kong	3	83,1
Olanda	4	82,4
Elveția	5	82,3
Japonia	6	82,3
Germania	7	81,8
Suedia	8	81,2
Regatul Unit	9	81,2
Danemarca	10	81,2
-----	-----	-----
China	28	73,9
-----	-----	-----
Estonia	31	70,9
Republica Cehă	32	70,9
-----	-----	-----
Lituania	39	68,4
-----	-----	-----
Federația Rusă	43	66,7
Ungaria	47	65,1
Bulgaria	49	64,9
România	51	64,4
Kazahstan	56	62,9
Armenia	69	61,3
Georgia	74	60,6
Ucraina	85	57,0
Republica Moldova	86	56,7
Republica Kirghiză	96	54,0
....	....	....
Chad	141	35,1

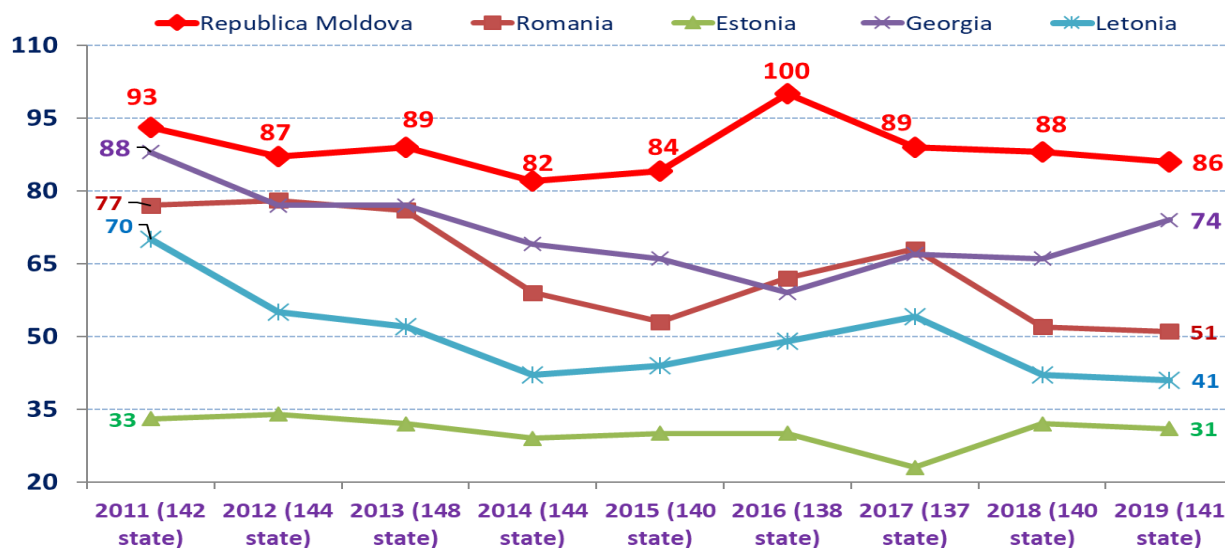
Des. 3. Republica Moldova în Raportul Competitivității Globale 2019

Sursa: Elaborat de autori în baza sursei [1]

Înregistrează sau nu Republica Moldova evoluții pozitive în acest clasament?

Țara noastră a fost inclusă pentru prima dată în Raportul Global al Competitivității în anul 2005, fiind plasată pe poziția 82 din totalul de 117 state incluse în clasament. În anii care au urmat poziția Republicii Moldova în acest clasament nu s-a îmbunătățit, cea mai bună (82) fiind din nou în anul 2014, dar deja din 144 state, cu o scădere bruscă de 16 poziții, în anul 2016, ajungând pe poziția 100 din cele 138 state participante (datorită crizei din sistemul bancar al Republicii Moldova și efectelor

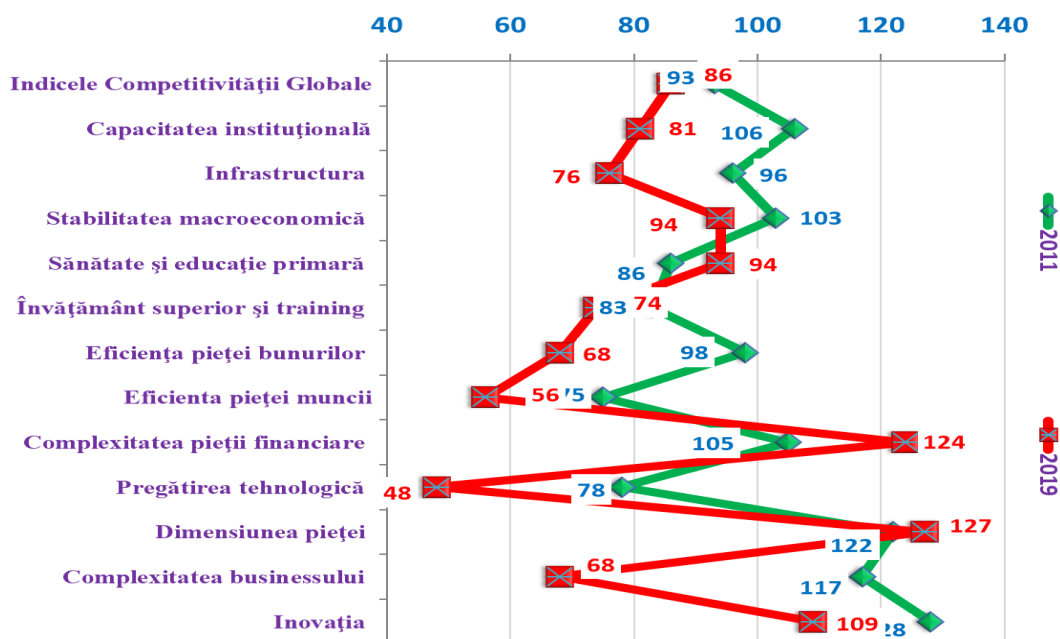
generate de aceasta), și o revenire pe poziția 86 în anul 2019 din cele 141 de state incluse în clasament (desenul).

Des. 4. Evoluția poziției Republicii Moldova în Raportul Competitivității globale în perioada 2010-2019

Sursa: Elaborat de autori în baza sursei [1]

Republica Moldova este considerată astăzi în lume ca având o economie bazată pe folosirea intensivă a factorilor primari, de rând cu state, precum Bangladesh, Burkina Faso, Etiopia, Kîrgîzstanul sau Tadjikistanul, state aflate, preponderent, la începutul procesului de dezvoltare. Totodată, trebuie să recunoaștem aici și faptul, că chiar dacă cea mai marea parte a economiei R. Moldova continuă să se bazeze pe utilizarea extensivă a factorilor de producție, există și o parte a economiei care poate fi considerată ca aparținând unei economii bazate pe investiții și eficiență, apar și embrionii unei economii bazate pe inovare, în special în sectorul Tehnologiilor Informaționale și Comunicaționale, domeniu cu un potențial competitiv ridicat.

Des. 5. Competitivitatea Republicii Moldova în anii 2011-2019

Sursa: Elaborat de autori în baza sursei [1]

Totuși, în acest aspect, Republica Moldova continuă să prezinte serioase decalaje de competitivitate în raport cu majoritatea absolută a statelor europene, la nivelul tuturor elementelor care determină capacitatea competitivă, iar decalajul cel mai mare se manifestă, în primul rând, în ceea ce privește dimensiunea pieței (poziția 127), gradul de dezvoltare al pieței financiare (poziția 124) și inovațiile (poziția 109). Desigur că trebuie de menționat aici și factorii cu o influență pozitivă asupra poziției Republicii Moldova în Clasamentul Competitivității Globale, aceștia fiind pregătirea tehnologică (poziția 48), eficiența pieței muncii (poziția 56), eficiența pieței bunurilor de consum (poziția 68) și complexitatea afacerilor (poziția 68), ultimii fiind influențați în mare măsură de folosirea pe larg a oportunităților oferite de tehnologiile informaționale.

În comparație cu statele vecine, principali parteneri economici ai Republicii Moldova, țara noastră cedează după majoritatea absolută a pilonilor competitivității, aprecieri mai bune având în raport cu Ucraina la capitolul capacităților instituționale, stabilității macroeconomice, educației primare și învățământ superior, dezvoltarea pieței financiare, pregătirea tehnologică și complexitatea afacerilor.

	Moldova	România	Federația Rusă	Ucraina
Capacitatea instituțională	81	52	74	104
Infrastructura	76	55	50	57
Mediul macroeconomic	48	32	22	78
Sănătate și educație primară	94	56	43	133
Învățământ superior și training	94	83	97	101
Eficiența pieței bunurilor	74	72	54	44
Eficiența pieței muncii	68	64	87	57
Complexitatea pieței financiare	56	57	62	59
Pregătirea tehnologică	124	86	95	136
Dimensiunea pieței	127	41	6	47
Complexitatea businessului	68	72	53	85
Inovația	109	55	32	60

Des. 6. Pilonii competitivității globale a Republicii Moldova în context regional în anul 2019

Sursa: Elaborat de autori în baza sursei [1]

Republica Moldova are nevoie de o politică în domeniul competitivității, care însă nu trebuie privită ca o parte a politicii economice la general, dar însăși politica economică în ansamblu trebuie să fie orientată spre creșterea competitivității. Aici suntem în drept să menționăm indicatorii de competitivitate cu impact pozitiv asupra Indicelui Global al Competitivității, aceștia fiind (desen):

1. Rata de acces la energie electrică a populației (%) - 2 poziție în ratingul mondial;
2. Ponderea femeilor în totalul forței de muncă – 2 poziție în ratingul mondial;
3. Rata capitalului reglementar al băncilor – 3 poziție în ratingul mondial;
4. Timpul necesar inițierii unei afaceri (nr. zilele lucrătoare) – 21 poziție;
5. Managementul acționariatului – 17 poziție în ratingul mondial;
6. Flexibilitatea determinării salariilor - 24 poziție în ratingul mondial;
7. Cadrul de reglementare a insolvenței – 28 poziție în ratingul mondial;
8. Accesul la fibră optică de internet – 30 poziție în ratingul mondial;
9. Respectarea drepturilor angajaților - 31 poziție în ratingul mondial;
10. Transparența bugetară – 32 poziție în ratingul mondial;
11. Incidența terorismului – 32 poziție în ratingul mondial;
12. Densitatea căilor ferate (km de drumuri / km pătrat) - 33 poziție;
13. Perioada medie de școlarizare (ani studii) – 35 poziție în ratingul mondial;
14. Indexul de E-Participare – 36 poziție în ratingul mondial;
15. Calitatea administrației funciare – 36 poziție în ratingul mondial;
16. Ponderea importurilor în PIB (%) – 39 poziție în ratingul mondial;
17. Reglementarea conflictelor de interes - 45 poziție în ratingul mondial;
18. Mărimea tarifelor comerciale - 49 poziție în ratingul mondial;
19. Guvernanță corporativă - 51 poziție în ratingul mondial;
20. Utilizatori de Internet la 100 persoane - 51 poziție în ratingul mondial.

Desen 7. Factori cu impact pozitiv asupra Indicelui Global al Competitivității Republicii Moldova în 2019

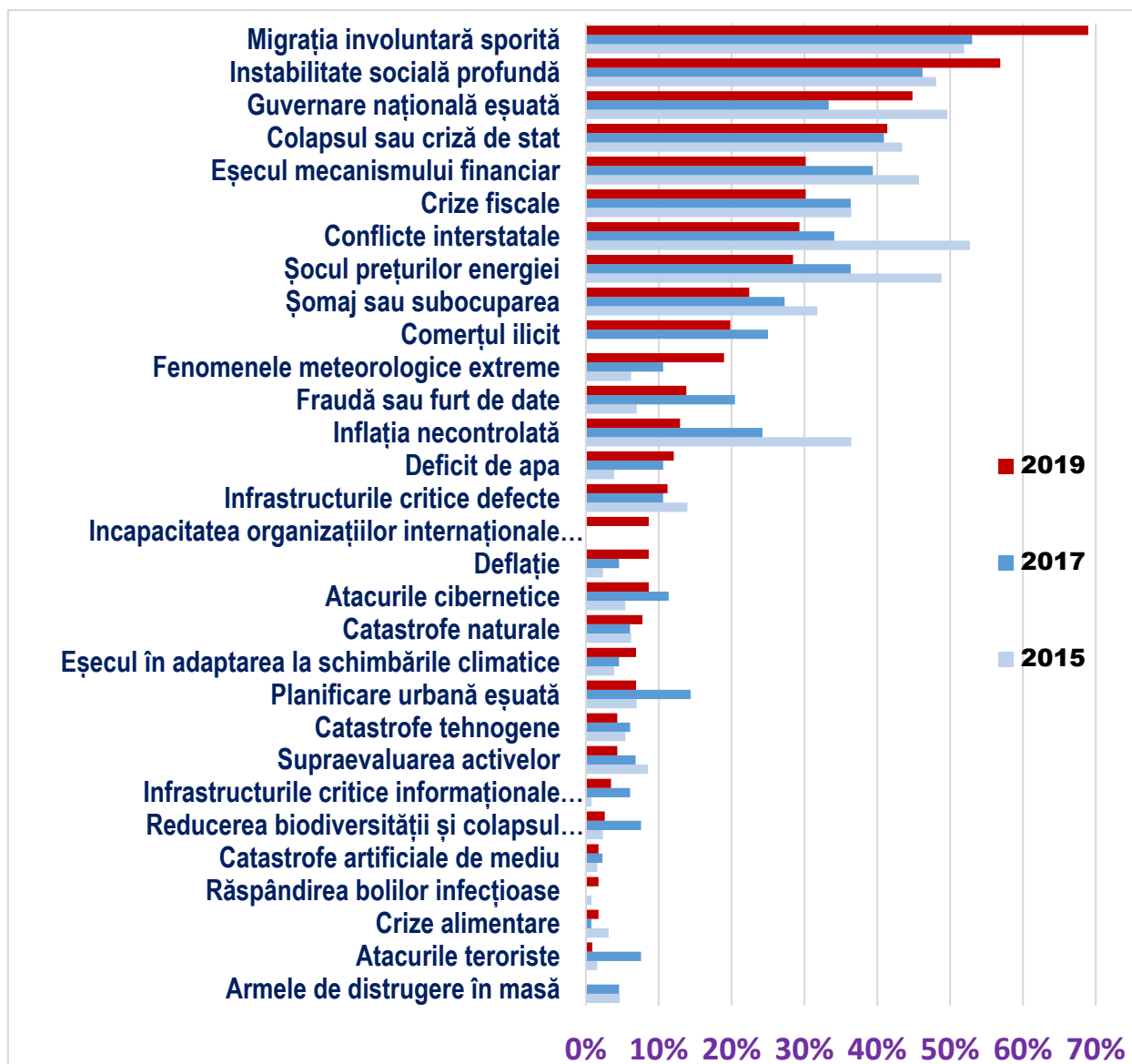
Sursa: Elaborat de autori în baza sursei [1]

Totodată, o atenție deosebită ar trebui să fie acordată în politicile sociale și economice ale statului lichidării discrepanțelor critice în competitivitate, după care Republica Moldova rămâne cu mult în urma altor state ale lumii, și care, vorbind despre cele identificate în Raportul Competitivității Globale pentru anul 2019, se referă la:

- Nivelul foarte slab de dezvoltare a clusterilor (poziția 136 din 141 de state incluse în clasament);
- Ușurința de a găsi angajați calificați (poziția 136);
- Independența sistemului judiciar (poziția 130);
- Stabilitatea social-politică – poziția 130;
- Ponderea creditelor neperformante în sistemul bancar – poziția 130;
- Interacțiunea și diversitatea în afaceri – poziția 130;
- Calitatea infrastructurii rutiere – poziția 129;
- Dinamica numărului de companii inovatoare – poziția 129;
- Soliditatea băncilor comerciale – poziția 127;
- Eficiența serviciilor portuale – poziția 127.

Lista poate fi continuată în dependență de obiectivele propuse.

Totodată, vorbind despre riscurile care ar putea afecta afacerile în următorii 10 ani, în baza opiniilor managerilor de companii, aceștia se consideră a fi: migrația involuntară sporită, instabilitatea socială profundă, șocul prețurilor la resurse energetice, eventuale conflicte interstatale, eșuarea guvernării naționale.

Desen 8. Riscurile globale care vor afecta derularea afacerilor în Republica Moldova în următorii 10 ani

Sursa: Elaborat și calculat de autori în baza sursei [2]

Cu toate cele indicate mai sus, nu putem să nu recunoaștem și faptul că, în situația în care omenirea nu s-a confruntat anterior cu cazuri similare celor prin care a trecut Republica Moldova, de rând cu alte state ex-sovietice, din 1991 încoace, și **știința economică** s-a dovedit a fi nepregătită pentru a oferi soluții. În același timp, nu putem să nu observăm și faptul, că în prezent cu toate criticile care i se aduc, întregul mecanism al economiei este deja altul, altele sunt structurile de bază ale economiei, s-a impus o altă gândire economică, avem o altă gândire managerială și un alt comportament al întreprinderilor, ceea ce ne demonstrează, că și economia Republicii Moldova, încet, dar sigur, se adaptează la condițiile de piață.

6. Unele concluzii și recomandări:

1. Republica Moldova se confruntă în prezent cu riscul rămânerii în urmă din punct de vedere al dezvoltării și competitivității economice în comparație cu statele UE și alte state din regiune. În acest context, țara noastră are nevoie de o modernizare economică, iar scopul

principal al acesteia trebuie să devină creșterea competitivității produselor, serviciilor, dar și a economiei în ansamblu. Aceasta trebuie să devină obiectivul strategic principal, o idee națională pentru viitorul apropiat.

2. Republica Moldova are nevoie de o politică în domeniul competitivității. În acest context:
  - ✓ Politică în domeniul competitivității nu trebuie privită ca o parte distinctă a politicii economice la general, dar însăși politica economică în ansamblu trebuie să fie orientată spre creșterea competitivității;
  - ✓ Este necesară o monitorizare permanentă a competitivității și identificarea focarelor de creștere a acesteia, în mod deosebit, a companiilor inovative, indiferent de domeniul în care activează, în vederea susținerii acestora (crearea de parcuri industriale, tehnologice, susținerea dezvoltării clasterilor, garanții pentru credite, coparticiparea statului prin investiții directe în proiecte de perspectivă etc)
  - ✓ Competitivitatea națională trebuie să se bazeze pe întreprinderi competitive. Pentru aceasta, modernizarea economică trebuie să decurgă de jos în sus, de la nivelul agenților economici spre nivel național;
  - ✓ Drept parte componentă a politicii în domeniul competitivității trebuie să fie și stimularea investițiilor străine directe, cooperării întreprinderilor moldovenești cu mari companii internaționale prin participare la lanțul valoric etc (o politică fiscală stabilă și transparentă, protejarea proprietății, justiție corectă, birocrăție eficientă etc);
  - ✓ Este necesară continuarea reformei administrative și, poate, revenirea la reforma administrativ-teritorială, care să genereze efecte pozitive asupra creșterii competitivității economice, în primul rând, prin reducerea cheltuielilor publice și, respectiv, scăderea presiunii fiscale asupra agenților economici. Avem nevoie de un guvern "competitiv", la nivel central, susținut de o guvernare "competitivă", la nivel local.
3. În situația în care Republica Moldova este percepută astăzi în lume ca având o economie bazată pe folosirea intensivă a factorilor primari, devine importantă continuarea reformelor structurale și implementarea unui model de dezvoltare economică bazat pe investiții și inovații, care să genereze creșterea productivității muncii, schimbări structurale în favoarea ramurilor mai competitive, dar și sporirea și diversificarea exporturilor, atât în aspect geografic, cât și sortimental.
4. Chiar dacă sporirea competitivității presupune schimbări calitative radicale în toate domeniile de activitate socială și economică, o atenție deosebită trebuie să fie acordată creșterii calității resursei umane prin educație și ocrotirea sănătății. De menționat, că costul scăzut al forței de muncă este o sursă importantă a avantajului competitiv, dar acesta se află în scădere progresivă. Pe piața mondială de avantaje concurențiale mai mari dispun statele și companiile care investesc mult în dezvoltarea capitalului uman. Trebuie să recunoaștem că exportul masiv de forță de muncă, relativ ieftină și solicitată în statele cu o economie mai dezvoltată, va genera pe viitor probleme sociale și economice și se vor solicita resurse foarte mari, inclusiv financiare, pentru depășirea acestora.
5. În condițiile în care pentru Republica Moldova este specifică prezența unor serioase decalaje de competitivitate în raport cu majoritatea statelor europene, dar și a celor din regiune, drept punct de pornire în ameliorarea competitivității ar putea fi întreprinderea de măsuri în vederea lichidării discrepanțelor critice în competitivitate, după care Republica Moldova rămâne cu mult în urma acestor state (asigurarea cu forță de muncă calificată, susținerea dezvoltării clasterilor, independența justiției, stabilitatea social-politică, reducerea creditelor neperformante în sistemul bancar, calitatea infrastructurii rutiere etc.)
6. Chiar dacă pentru Republica Moldova premisele dezvoltării unei economii bazate pe inovații sunt în prezent în faza incipientă, și nu în ultimul rând din cauza lipsei unei cereri dezvoltate pentru rezultatele cercetării și inovații, trebuie să recunoaștem că creșterea economică în baza factorilor actuali de dezvoltare a competitivității nu mai este astăzi

posibilă. Este necesară susținerea dezvoltării unei economii bazate pe cunoaștere, iar creșterea rolului cercetării-dezvoltării-inovării în dezvoltarea competitivității și asigurarea unei creșteri economice sustenabile trebuie să se bazeze pe:

- ✓ Sporirea competitivității sistemului de cercetare și inovare, inclusiv în termeni de eficiență, performanțe, și racordarea acestuia la necesitățile economiei naționale;
- ✓ Constituirea unui mediu de afaceri favorabil inovării și promovarea unei politici clare și realiste în domeniu, care să pornească de la stimularea activităților de cercetate-dezvoltare-inovare și în sectorul real al economiei;
- ✓ Promovarea unei abordări sistemice a inovării, în contextul relațiilor și intereselor tuturor actorilor participanți la acest proces: universități, instituții de cercetare, întreprinderi, finanțatori și, nu în ultimul rând, statul. În acest context devine necesară o integrare efectivă, dar și eficientă și eficace a învățământului superior, cercetării și mediului de afaceri (dezvoltarea triumghiului cunoașterii).
- ✓ Creșterea competitivității cunoștințelor și asigurarea unui management eficient al acestora pentru a le transforma în avantaje competitive pe piață, începând cu investițiile în cercetare, producerea și diseminarea cunoștințelor, și finalizând cu implementarea (prin invenții și inovări) sau comercializarea acestora.

Bibliografie

- [1] The Global Competitiveness Report 2019. World Economic Forum, 2019, 666 p. - ISBN-13:978-2-940631-02-5. <https://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2019>.
- [2] International Monetary Fund. World Economic Database : April 2019. - <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2019/April>
- [3] Stiglitz J. Principles of Macroeconomics. Fourth Edition, W. W. Norton & Company, 2006, 450 p. - ISBN : 978-0393168198.